

Pedagógiai jelenetek

Diószegi Endre

.....
„Szövegelés”

A szépirodalmi szövegek nem az irodalomórák számára születtek. Főként nem azért írták őket, hogy lelkes irodalomtanárok és diákok közösen kutakodjanak bennük, hátha meg-
lelik azt a „valamit”, amit elrejtett benne az író. Szerencsére ezt az írók is tudják, így aztán van, hogy nem is rejtenek el benne semmit, hacsak nem a világuk egy szeletét, és nem is az a szándékuk, hogy pont azt lelje meg az olvasó, az is elég, ha saját magát, saját világát ismeri vagy érti meg általa.

A *Te is olvasol, ugye?* olvasást népszerűsítő pályázat kiírói¹ a fentiek figyelembevételével egy izgalmas kalandra hívták a reménybeli olvasóikat. Az irodalmi kánon „vastagbetűs” tankönyvi szövegein edzett diákok valódi párbeszédet folytathattak egy kortárs szerzővel, *Grecsó Krisztiánnal*, a *Csak egy tánc* című novella kapcsán.

Valódit! Mert a szerző kihívására nem volt választható válaszpanel, irodalomtörténeti vagy irodalomelméleti okoskodás. Ilyen helyzetek alig fordulnak elő a mai irodalomtanulásban, irodalomtanításban. Nem mintha nem lennének fontosak, egyszerűen nincs rá idő. A klasszikus irodalom műveltségelemeinek átadása hosszú és nem is mindig sikeres folyamat (illetve nem ott és akkor lesz sikeres, amikor a tanterv vagy a tanár gondolja). A kortárs irodalom eleve hátrányból indul, jobb esetben megmarad az illusztráció szintjén. Az irodalmi kánon újragondolására irányuló szakmai kezdeményezések az elmúlt évtizedekben rendszeresen megrekedtek, manapság ellehetetlenedtek. Sem az oktatási koncepciók, sem a tankönyvi fejlesztések nem tudták, és ami nagyobb baj, nem is nagyon akarták érdemben csökkenteni a távolságot a középiskolás olvasók és a kortárs irodalom között. Remény egyrészt az autonóm tanári személyiségben, másrészt a mindezek dacára olvasó fiatalokban van.

¹ A 2013. márciusi pályázat kiírója a Supka Géza Alapítvány és a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése, a zsűri tagjai Für Anikó színművész, Kányádi Sándor költő, Horváth Gergely rádiós műsorvezető voltak, Diószegi Endre az előválogatás munkájában vett részt.

Ugyanakkor a befogadást középpontba állító innovatív irodalomtanítási kísérletek előkészítő szerepét sem szabad említés nélkül hagyni, hiszen a kooperatív munkán alapuló szövegvizsgálati módszerek (bár csak kevésé firtatják a kortárs irodalmat) használata megjelent a hazai oktatásban a hagyományos kronológiai alapú kánonismertetéssel szemben. Az érettségiző a klasszikus szövegelemzés helyett érvelő fogalmazást, reflexiót is írhat. Igaz, amikor írja, nem az irodalom, hanem a pontszám, a továbbtanulás motiválja, mindenképpen valami megfelelési kényszer, de az oda vezető úton talán volt valami élmény. Valódi!

A pályázat ennek az élményközpontú olvasásnak próbált teret adni. Persze itt is volt motiváló tényező, a győztes díja egy vonzó masina volt.² De talán ennél is többet jelentett, hogy *GreCsó Krisztián* maga szólította meg az olvasókat. Ez önmagában is különleges és különös lehetőség volt, hiszen az írók edzetek ugyan a kritikára, a megjelent irodalmi művekre reagál is a szakma, a sajtó, de arra még nem nagyon volt példa, hogy a szerző akár több száz, művével foglalkozó írással szembesüljön. Ez igazi különlegessége volt a *Te is olvasol, ugye?* című pályázatnak.

A támogató napilapok, internetes portálok, Facebook csoport, tulajdonképpen az egész sajtómarketing azt a célt szolgálta, hogy minél többen olvassák el a szöveget, beszéljenek és írjanak róla. 22 országos és megyei lap tette közzé a novellát, több mint hárommillió olvasóhoz juthatott el a szöveg. A Facebook oldal vezérposztját 204 ezer olvasó nézte meg, ezen az oldalon a pályázat idején számos bejegyzés, olvasási visszaigazolás született.

Emellett a pályázatoknak megvan a saját törzsfelődésük, a kiírás eljutott az iskolákba, irodalomtanárok kapacitálták diákjaikat, hogy írjanak kritikát, esszét a novelláról. A pályázat beadási határidejére 227 érvényes pályamű, 820 ezer karakternyi szöveg érkezett. A versengők lakóhelyük szerint lefedték szinte az egész ország területét, sőt, a határokon túlról is érkeztek pályázatok. Azt gondolom, hogy ez komoly siker. Első alkalommal került sor ilyen típusú pályázat kiírására, meglehetősen rövid volt a határidő. Szándékosan a friss, intenzív élmény hatásában reménykedtünk.

A novella témája, szerkezete, nyelvi világa a középiskolás korosztályt szólította meg. Bár ez a társadalmi csoport sem egységes, tekintve a széles idősávot és a szociokulturális sokféleséget, ám a novella által kínált élethelyzet akár mindennapi élettényként is értelmezhető. Van hozzá viszonya, érdekeltsége mindenkinek, akár személyes tapasztalat, akár baráti köre, egyéb társas kapcsolatainak elbeszélései által. Ezt igazolta a szerzők számos személyes élményértelmezési kísérlete. A pályázók többsége jó írásnak nevezte *GreCsó* novelláját. Tetszést aratott a szöveg stílusa, különféle motívumokat találtak benne, amelyeket már meglévő műveltségük segítségével kapcsoltak össze más művekkel. Azonosultak vagy elutasították a szereplők magatartását, viselkedésüket, „magukra olvasták” a történetet. Mások bírálták a karaktereket, nem tudtak, de nem is akartak kilépni a novella teréből, a szerzőt tették felelőssé a nekik nem tetsző cselekményért. Ironikus, gúnyos kritikát írtak a korjelenségként értelmezett történetre. Megint mások továbbbírták, elé írtak esszészzerű szövegeket, hogy magukhoz igazítsák a történetet. Szabályos bekezdésekbe

2 150 ezer forint értékű táblagép

szedett irodalomdolgozatot írtak, akik elemezni akarták a szöveget. De mindannyiukban közös volt, hogy rendkívül lendületes, érzelmi megnyilvánulásoktól sem mentes, intenzív, élményalapú írásokat küldtek.

A szövegvizsgálati szempontok sokféleségét, az iskolai dolgozatok stílusát háttérbe szorító munkákban gyakran előforduló szövegfordulat volt a „pont olyan a lány, mint a barátnóm”, „az előző barátom is ilyen könnyen vette a kapcsolatunkat”, „ugyanígy sírtam én is, amikor...”. Úgy tűnik, itt életre kelt az irodalom, ahogy azt mindig tennie kellene.

„Ebben az új novellában minden benne van, ami az emberi kapcsolatokat olyan bo nyolulttá teszi. Hirtelen ezernyi kérdés merült fel bennem...” – írta az egyik pályázó.

Sokféle okból lehet olvasni, ennek a pályázatnak az egyik tanulsága talán az, hogy a fiatalokat meg lehet szólítani az őket érintő problémákkal, kérdésekkel. „A végtelenségig olvastam volna” – írta pályaműve befejezésekképpen az egyik fiatal. Ez esetben elmosódik a határ az irodalom és a mindennapiság között, megnyílik a személyiség, és olyan dolgokat is el tud és el akar mondani, amelyeket máskor nem vetne papírra. Az irodalom nem tantárgy, nem tananyag, hanem az élet része, élményforrás és élménykezelési megoldásjavaslat, amellyel lehet vitázni, lehet elfogadni, de nem lehet vele közömbösen viselkedni. A pályázat nyerte-se, a gyulai *Kaczkó Enikő* bemutatkozó levelében azt írta: „Olvasáséhségem hatalmas...”

A külső motivációk helyett a belsőre helyeződik át a hangsúly, ez már nem szerep, nincs benne jó és kevésbé jó diák, de van benne személyesség és személyiség. És ez fontos dolog.

Magam is irodalomtanár vagyok, én is szóltam a tanítványaimnak a pályázat kiírása-kor, láttam a kezükben az újságot, amelyben megjelent *Greccsó Krisztián* novellája, poszt-jaikat a Facebookon, és figyeltem az érdeklődésüket, olvastam a munkáikat is. Minden évfolyamról volt pályázó. Sok ilyen és ehhez hasonló pályázatra lenne szükség, hogy fel-pezdüljön az érdeklődés a kortárs irodalom iránt már ebben az életkorban. Az olvasással is valahogy úgy áll a dolog, hogy kellene a jó élmények!

Részletek a legjobb pályamunkákból³

Kijelenthető, hogy Greccsó Krisztián *Csak egy tánc* című novellája nagy sikert aratott a középiskolás olvasóközönség körében. Talán még az olvasást is megszeretteti velük? Talán. De miért működik? Mert intim és csiklandós? Úgy gondolom, igen. A műve őszinte, bensőséges és pimasz. Az elbeszélés világára és nyelvére egyaránt jellemző a nagy nyelvi kreativitással megjelenő szexualitás. [...]

Meg kell vallanom, először negatív kritikát akartam írni. Nem tetszett különösebben a mű. De felkavart első olvasásra. Felkavart a laza, túl könnyed, néhol szókimondó és pi-masz stílus. De nem tudtam letagadni, hogy tetszenek részek.

3 A válogatás Takács Géza munkája. A pályázatnál fontos volt a szerzők adatainak védelme, ezért nem tudtuk az írások mellé tenni a szerzőik nevét.

Sznob vagyok: Olvasok, iPadért.

Nem tudtam ellenállni; csak egy novella, nyugtatom magam. Grecsó Krisztián egyébként is izgalmas, hisz még él, nem úgy, mint az írók általában. Engedek a csábításnak, most az egyszerűen.

Hívogat a *Csak egy tánc* első részlete: Grecsó, a cukros bácsi, pont azt kínálja, ami érdekel. Robajlik kamasz hormonrendszerem, erre lám, pont szerelmi történetet kapok: Petra és a „testnyelvű” Daru, ismerem őket, mert ők én is vagyok. [...]

Az „egyik legnépszerűbb élő prózaíró” bemutatja, miért nem várható miatta az olvasásnépszerűsítés: a „megőrlték a perceket, mint a jó molnár” agrárhasonlat termelési regények romantikáját idézi, a „Mar a sav. A gyomorban.” pedig ellentmondást nem tűrően szögezi le emésztésünk alapjait.

*

A novella szereplői diákként még nem érettek arra, hogy a mintáktól eltérjenek, és ha már egyszer elkezdték játszani a szappanoperák sablonos játszmaát, akkor azt végig is kell vinniük. Az elvárt és felvállalt sémákból a hirtelen őszinteség célt téveszt, mert Petrának sem dobálnia kellene magát a szennyesek között, mint Rozalindának egy ócska brazil szorozatban. Így esélyük sincs arra, hogy egymást figyelembe vevő, érzékeny, őszinte kapcsolatot formáljanak ki. Nem csak nyelvileg képtelenek kifejezni érzelmeiket, de tenni sem lesznek képesek érte addig, amíg elkoptatott szerepeket ismételnék.

De mitől is lennénk bölcsőbbek mi, amikor körülöttünk idősebb generációk sora ugyanerre a mintára járja az „élet táncát”? Kalandjaink, döntéseink is csak egy táncválnak, elvesztve komolyságukat, értéküket, miközben kétségbeesetten kapálózunk, és esélyünk sincs megérteni, mi is az a „szoros ölelés szabadsága”.

*

A napilapból cakkos élű ollóval kivágott novellát olvasva, újra meg újra azt éreztem, hogy a szerző sugallja, már-már ösztönöz arra, hogy állást foglaljak. Grecsó Krisztián sajátos szerelemábrázolása könnyen válthat ki (főként talán tizenéves lányokból) ítélkező reflexet. Hogy mekkora szemét ez a Daru. Hogy dögölne meg, mer’ azér’ egész éjjel mással táncolni. Petrának igaza van. És ez a szegedi, ez meg egy kurva. [...]

És én nem Petra szeretnék lenni, hanem a szegedi lány. Nem héjanászt akarok jární, nem megalázkodva földön hisztériázni, olyasmíért, ami feltehetően csak akkor kezdett el érdekelni, mikor ráébredtem, hogy elveszíthetem. Nem akarom motyorászni félőrvűlt ábrázattal, hogy egész éjjel... Én szegedi lány akarok lenni. Velejéig romlott szegedi lány.

*

A nekem legkedvesebb írókra mindig valami véletlenül bukkanok rá. Grecsó Krisztián regényét levertem a polcról egy könyvesboltban, de egyik legjobb olvasmányélményemmé vált, és azóta sem csalódtam írásaiban. [...]

Grecsó varázsol. Úgy mutatja be korunk egyik legégetőbb problémáját, hogy azt mindenki átérezhesse, mindenki érezhesse, hogyan tépjük egymás húsát, hogyan őrlődünk mindannyian, mint ezek a fiatalok, és hogyan járjuk mindannyian nemcsak kapcsolataink, de talán az egész társadalom halálkeringőjét. Egész éjjel.

*

Szeretem a novellákat, mert utána mindig bennük ragadok. Olvasás közben beszippantanak, és utána nem engednek, még agyalok rajta órákat, napokat, heteket, olykor hónapok után felbukkannak egy-egy témával kapcsolatban, és megérték valamit, átértékelem azt, amit eleinte hittem. Én szeretném megérteni Darut, és azt hiszem, kicsit meg is értem. A kapcsolatok legnagyobb problémája többnyire a kommunikáció hiánya, nem mondunk ki dolgokat, mert nem tudunk, nem szeretnénk, magunknak se valljuk be, vagy egyszerűen úgy hisszük, majdcsak megoldódnak a gondok beszéd nélkül is. [...]

*Reccsen a fapadló, leesik a toll, a tinta, a pergamen,
s a vörös tinta, akár lassan alvadó vér, szelíden
csordogál, s előbb a csattanás, majd a rettegés;
mit ér a szó, ha mind csak szenvedés?*

Jelenet a Harlekin Bábszínház: *Rómeó és Júlia* című előadásából